

PALEO- AKTUEEL

2

Auteursrechten voorbehouden

Copyright 1991, Biologisch-Archaeologisch Instituut, RUG

Druk- en bindwerk: Universiteitsdrukkerij, RUG

Foto omslag: G.J. Bartstra

Omslagontwerp: J.M. Smit

Delen van deze uitgave mogen in andere publicaties worden
overgenomen mits zij van een duidelijke bronvermelding zijn
voorzien

Inlichtingen: BAI, Poststraat 6, 9712 ER Groningen

ISBN 90-367-0251-8

PALEO-AKTUEEL

2

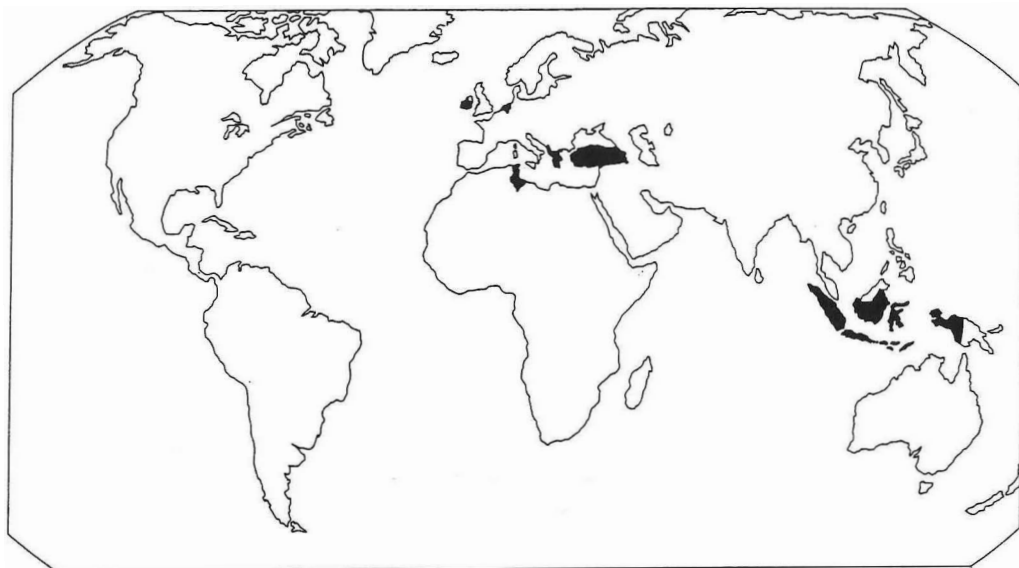
redactie

**Mette Bierma
Jurjen M. Bos**

Biologisch-Archaeologisch Instituut

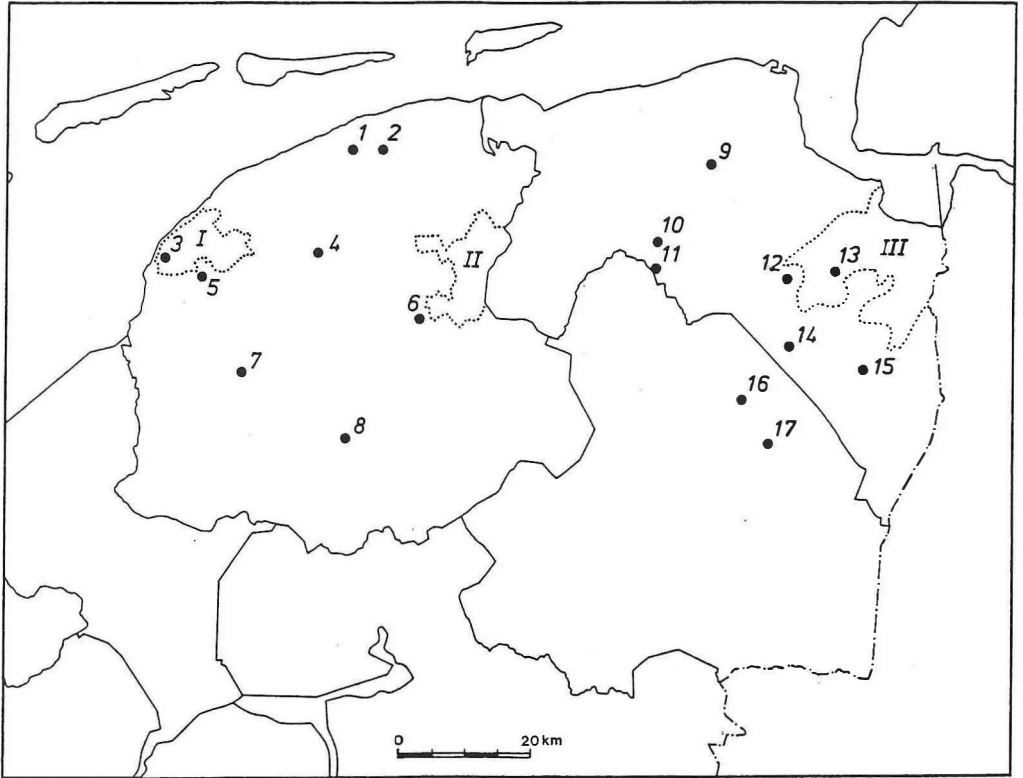
Groningen, 1991

In deze aflevering: Griekenland, Ierland, Indonesië, Nederland, Tunesië en Turkije.

In deze aflevering uit Noord-Nederland:

1. Oosterbeintum; 2. Foudgum; 3. Wijnaldum; 4. Leeuwarden; 5. Doijum; 6. Egbertsgaasten; 7. Bons; 8. Oudehaske; 9. Stedum; 10. Groningen; 11. Neerwolde; 12. Zuidwolde; 13. Scheemda; 14. Wildervank; 15. Onstwedderholte; 16. Gieten; 17. Bronneger; I. De Bjirmen; II. Achtkarspelen-Drachten-Eestrum; III. Dollardboezem.

INHOUD

G.-J. BARTSTRA Het BAI op Sulawesi: verkenningen in de Walanae vallei	9
S. BOTTEMA, H.A. GROENENDIJK & E. MOOK-KAMPS Archeologisch en palynologisch onderzoek van een pingo te Wildervank (Gr.)	15
D. STAPERT Het onderzoek van de Ahrensburg-vindplaats te Oudehaske (Fr.) in 1990	19
E. KRAMER Mesolithische vondsten bij Egbertsgaasten (Fr.)	25
S. BOTTEMA, F. BOTTEMA & N. BOTTEMA-MACGILLAVRY De exploitatie van een infrastructureel traag ecosysteem: het verzamelen van wijngaardslakken	28
P. KROEZENGA, J.N. LANTING, R.J. KOSTERS, W. PRUMMEL & J.P. DE ROEVER Vondsten van de Swifterbantcultuur uit het Voorste Diep bij Bronneger (Dr.)	32
J.N. LANTING & S. BOTTEMA Aanwijzingen voor een pre-Trechterbekerlandnam in het Gietsenveentje, gem. Gieten (Dr.)	37
A.T. CLASON De radius-beitels van Ilipınar (Turkije)	40
E. DRENTH & A.E. LANTING De chronologie van de Enkelgrafcultuur in Nederland: enkele voorlopige opmerkingen	42
H.A. GROENENDIJK Grafheuvels op de Onstwedderholte (gem. Stadskanaal, Gr.)	47
B. RAFTERY & W.A. CASPARIE Houten veenwegen in Ierland	52
I.-L. STUIJTS Kinderoffers in de Tophet (Carthago); houtskoolonderzoek	58
J.M. PASVEER Foudgum (Fr.) in de Romeinse tijd	62

O.H. HARSEMA	
Wat Amerika ons kan leren: over 19e-eeuwse landschaps- schilderijen en ethno-ecologische geschiedschrijving	66
R. NEEF & S. BOTTEMA	
Mest als bron voor verkoold plantaardig materiaal uit opgravingen in het Nabije Oosten. Waarnemingen en experimenten	72
J. MOLEMA	
Archeologische verkenningen in de landinrichtingsgebieden Achtkarspelen, Eestrum en Drachten (Fr.)	77
A. EFSTATHÍOY, Z. MALAKASIÓTI & H.R. REINDERS	
Een survey in het gebied ten noorden van Hellenistisch Halos (Griekenland)	82
Y. DIJKSTRA	
De archeologie in ruilverkaveling De Bjirmen (Fr.)	87
W. PRUMMEL & E. KNOL	
Strandlopers op de brandstapel	92
J.M. BOS & J. ZIJLSTRA	
Nieuwe fragmenten van de 'koninklijke' spang van Wijnaldum (Fr.)	97
T. LOOIJENGA	
De runeninscriptie van Doijum (Fr.): echt of vals?	100
W.A. CASPARIE	
Houtgebruik in het vroeg-middeleeuwse grafritueel in Noord-Nederland	103
P.B. KOOI, K. KLAASSENS & J.H. ZWIER	
De wierde De Weer bij Stedum (Gr.)	108
J.M. BOS, J.K. BOSCHKER, A. JAGER & D.M. VISSER	
Een terpje en een wier in Bons, bij Sneek (Fr.)	111
C.R. JAGER	
Veenterpen in Neerwolde (Gr.); het aardewerk van terp nr. 3	115
H.A. GROENENDIJK	
Middeleeuwse bedijking aan de rand van de Dollard bij Zuidbroek (Gr.)	118
J. MOLEMA	
Kerken in de voormalige Dollardboezem (Gr.)	123
H.T. UYTTERSCHAUT	
De menselijke skeletten uit Scheemda (Gr.)	127

G.L.G.A. KORTEKAAS Opgraving Wolters-Noordhoffcomplex te Groningen (Gr.)	130
J.T. ZEILER & J. SCHELVIS Veren, mijten en een luis	134
A. JAGER Het Kapittelhuis te Leeuwarden (Fr.)	137
W.A. CASPARIE & J. SCHONEVELD Een pseudo-leienboekje van het Martiniekerkhof in Groningen (Gr.)	140
P. BAKS De burcht van graaf Edzard in de stad Groningen, 1506-1514	143
J. SCHELVIS Een ei hoort erbij... Parasieten in en op de 17e-eeuwse bewoners van het Martiniekerkhof in Groningen (Gr.)	149

DE WIERDE DE WEER BIJ STEDUM (GR.)

P.B. Kooi, K. Klaassens en J.H. Zwier

In het kader van de ruilverkaveling Stedum-Loppersum is een belangrijk deel van de wierde De Weer toegewezen aan de heer J. van Huis te Stedum. Dit is gebeurd op uitdrukkelijk verzoek van Van Huis, die zich ten doel heeft gesteld de wierde in de meest oorspronkelijke vorm voor het nageslacht te bewaren. Een dergelijk particulier initiatief is uniek.

In overleg met de ROB en de dienst Landinrichting werd een plan opgesteld voor gedeeltelijk herstel en reconstructie, waarbij een beperkt onderzoek als basis zou moeten dienen. Dit onderzoek werd uitgevoerd van 17-27 april 1990, door een opgravingsteam bestaande uit P.B. Kooi (wetenschappelijke leiding), K. Klaassens (technische leiding) en J.H. Zwier (tekenaar).

Vóór het onderzoek was er weinig van De Weer bekend. De wierde ligt aan de linkeroever van de voormalige rivier de Fivel, daar waar een slenk, De Delle, zich bij deze rivier voegt. In de ontwikkeling van het voormalige kweldergebied ligt De Weer niet in de oudste reeks wierden, die meer westwaarts verloopt van Westerwijtwerd via Krangeweer naar Lellens. De Weer ligt, evenals Stedum, Huizinge en Westeremden op jongere kleiafzettingen. Een bevestiging vinden we in de vorm en percelering. De oudere wierden van enige omvang zijn in het algemeen rond en de perceelgrenzen lopen van de rand naar het midden. De jongere hebben in het algemeen een blokverkaveling, zoals we die zien bij De Weer, Huizinge en Stedum. Tenslotte zijn ook de oudste vondsten van De Weer in de collectie van het Groninger Museum relatief laat te dateren (9e-10e eeuw).

Het onderzoek bestond uit het graven van sleuven op drie verschillende percelen,

te weten (zie fig. 1):

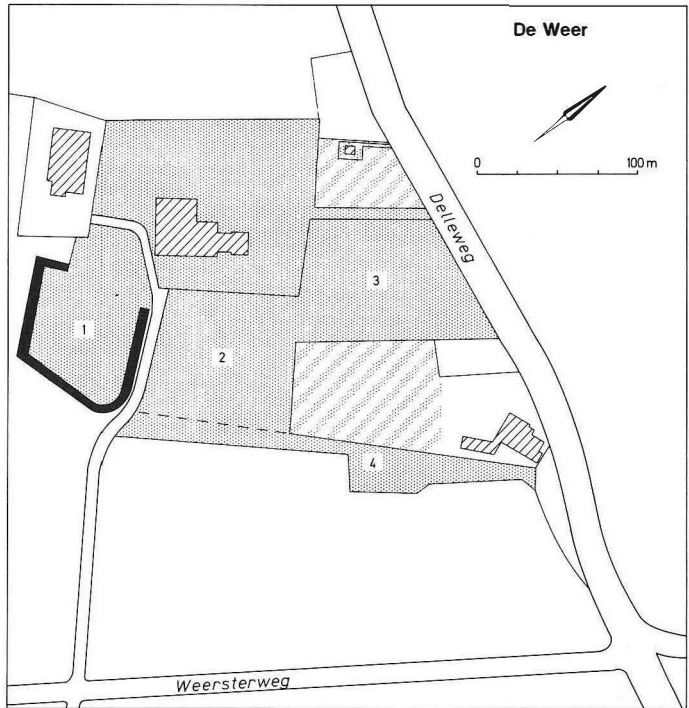
1. het erf van de voormalige Occo Reintiesheert aan de westzijde;
2. de Grote Wier aan de zuidzijde;
3. de Kleine of Lutje Wier aan de oostzijde.

De resultaten waren als volgt. In de eerste plaats kon worden vastgesteld dat de wierde is opgeworpen uit vrij schone kleipakketten, waarin slechts op enkele plaatsen bewoningssporen werden aangetroffen. In de tweede plaats bleek, dat de eerste bewoners zich hebben gevestigd op een pakket zware klei dat moet zijn afgezet tussen 300 en 600 na Chr. (Duinkerke II). De top van deze kwelder lag op ca. 50 cm +NAP.

De gracht rond de Occo Reintiesheert bleek aan alle zijden te zijn versmald. De veronderstelling van Halbertsma (1963: p. 42) dat het hier om een zogenaamde borgklip zou gaan kan niet worden bevestigd; er werden géén funderingsresten van een bouwsel in het centrum aangetroffen. De fundering van de Occo Reintiesheert bestond gedeeltelijk uit zogenaamde kloostermoppen.

In de sleuven op de Grote Wier tekende zich aan de zuidzijde het verloop van een sloot af die de wierde aan die zijde heeft begrensd. Deze sloot werd twee keer naar buiten verplaatst, waarbij de wierde steeds een aantal meters werd uitgebreid. De laatste sloot bevatte materiaal (scherven) uit de 18e eeuw en is vóór 1832 gedempt. Tussen deze sloot en de nog bestaande ligt een smalle strook grond in het verlengde van de Gildecamp, de toegangslaan vanaf de Delleweg. Het is nu duidelijk geworden dat er aan de zuidzijde een doorlopende weg langs de voet van de wierde heeft gelopen.

Een deel van de Kleine Wier, 't Wyrkje

Fig. 1. Plattegrond van De Weer met in grijs de totale oppervlakte van de bestaande wierde (de zuidoosthoek is waarschijnlijk afgegraven). 1. Occo Reintiesheert; 2. Grote Wier; 3. Kleine Wier; 4. Delleweg (tek. J.H. Zwier).

Fig. 2. De wierde uit het zuiden (foto P.B. Kooi).

genaamd, bleek vroeger begrensd geweest te zijn door een diepe sloot. Daarbinnen heeft een behuizing gestaan waarvan het puin van de funderingen werd teruggevonden. De sloot is later gedempt door afvlakking van de top van de Kleine Wier.

Het vondstmateriaal uit de verschillende sleuven omvat voornamelijk scherven van gebruiksaardewerk. In alle onderzochte percelen werden scherven van kogelpot-aardewerk uit de 12e-14e eeuw gevonden, alsmede scherven van geglazuurd aardewerk uit latere eeuwen.

Uit het onderzoek is duidelijk geworden dat De Weer bestaat uit een complex van individuele verhogingen, die nauwelijks tot één geheel zijn vergroeid. De ontwikkeling tot één grote hogere wierde werd overbodig toen de Fivel dichtslibde en de monding werd bedijkt.

Summary

In April 1990 a survey was carried out in the dwelling mound 'De Weer' in the Groningen clay district. It turned out that this mound was founded on a clay layer deposited between 300 and 600 AD. According to old finds from this spot in the Groninger

Museum, habitation must have started in the 9th-10th century. From the sections it is clear that the mound as a whole developed from several, almost separate, individual mounds. Its development must have stopped when the salt marsh was protected by dikes.

Literatuur

- Halbertsma, H., 1963. *Terpen tussen Vlie en Eems*. Groningen.
- Kooi, P.B., 1988. Leven langs de Fivel, van Helwerd tot Zwart Lap. In: M. Bierma, A.T. Clason, E. Kramer et al. (red.), *Terpen en wierden in het Fries-Groningse kustgebied*. Groningen, pp. 86-116.